

terjesztések kerüljenek a törvényhozás elé. Az erdészeti politikai irányelvek példája bizonyítja, hogy meg lehet találni az összhangot és ez mindennél jobban szolgálja az előterjesztő tekintélyét.

Folyamatban van az erdőtörvény teljes szövegének előkészítése. Véleményünk szerint alapos vizsgálatokkal és sok vitával lehet csak kialakítani az új erdőtörvény időtálló szövegét és ehhez idő kell. Korábban egyetértettünk a MÉM—EFH-val abban, hogy 1990 végén lehet egy jól előkészített törvényjavaslatot benyújtani.

Egyre inkább látom, hogy az egész erdőgazdálkodás kardinális elve a „tartamosság”, ezért erre kell az erdőtörvényt is alapozni. Kiosztottunk az ülés előtt egy anyagot, amely olyan nyelven fogalmazza meg a tartamosság elvét és más, orientáló tényeket, amely közelebb áll a gazdaságpolitika tervezőihez, mint a mi hagyományos vagy ökológiai kifejezéseink. Az itt felsorolt szempontok alapján lenne célszerű foglalkozni a magántulajdonba adás és a birtokfogalom feltételeivel, az ültetvényekkel, a tsz-erdők kérdéseivel. Az anyagot hangsúlyozottan vitaelőkészítőnek szánom, nem álláspont, nem ajánlás, nem javaslat. Kérem tagságunkat, foglalkozzanak ezekkel a kérdésekkel, hogy minél eredményesebben vehessenek részt az erdőtörvény előkészítésében.

Nehéz év előtt állunk. Az erdőtörvény, a vadászati törvény, alapszabálymódosítás, programelőkészítés új vezetőségválasztás több évre is elegendő feladat lehetne, nekünk pedig csak hét-nyolc hónap áll rendelkezésre. Ugyanekkor munkahelyeinken továbbra is fenn kell tartani azokat a szép eredményeket, amelyeket vállalatunk az utóbbi években elérték. Tehát mind munkahelyeinken, mind az egyesületben, rendkívüli feladatok előtt állunk, amelyeket csak nagy összefogással oldhatunk meg. Remélem, hogy ezekben a sorsdöntő időkben a szakmát megosztó magatartás meg fog szűnni és olyan jövőt alapozunk meg, amely a társadalom jelenét és jövőjét egyaránt szolgálja. Az egyesület 1989. évi közgyűlését *Kölcsey* szavaival nyitom meg:

Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül!

AZ ERDŐGAZDÁLKODÁS ÉRTÉKELÉSE ÉS ILLESZKEDÉSE A REFORMFOLYAMATOKBA

(Vitaindító gondolatsor)

Az Országos Erdészeti Egyesület elnöksége 1989 januárjában elfogadta az erdészeti politikánk megújításának alapelveit (EPMA — lásd: AZ ERDŐ 8. sz., Egyesületi Közlemények között). Ebben már — mindenki más megelőzve — foglalkozott az ágazat tulajdoni és szabályozórendszerének illeszkedési lehetőségeivel, figyelembe véve a népgazdaságban kialakuló rendszert. A szervezeti rendszer az előbbi kettő függvénye, ezért ez a kérdés fő témaként nem merült még fel. A kérdéskomplexum megvitatása egyre sürgetőbbé válik, mert nyilvánvalóan megelőzi az erdőtörvény megszüvegezését. A teljesség igénye nélkül szeretném felvázolni a törvényszerűségeket és lehetőségeket, amelyek meghatározzák, hogy mit és milyen keretek között tehetünk, mit szabad tennünk.

Az alábbi összefoglalást egy kis létszámú kollektíva készítette. Nem tudományos értekezés, nem állásfoglalás, nem tervezet. Célja a viták megalapozása és az időtálló döntések tényezőinek áttekintése abban a felfogásban, ahogy napjainkban a gazdasági kérdéseket vizsgálják. Ha egyesületünk tagsága részben vagy teljesen egyetért ezzel az anyaggal, ill. az itt felvetett kérdésekben állást fog foglalni, akkor a már elfogadott EPMA részévé fog válni.

I. Az erdőgazdálkodás fogalma és célja

Az erdőgazdálkodást minden mértékadó államban külön nemzetgazdasági ágazatként kezelik. Ennek okaival az EPMA-ban már foglalkoztunk. A napjainkban kialakult fogalmazással: Az erdő természeti erőforrás, egyúttal az emberi környezet nélkülözhetetlen elemeként működő, különleges „tőke”. A cél a tőke anyagi és immateriális hozadékának folyamatos (örökös) fenntartása, ill. fokozatos bővítése, a lehetséges határig.

A cél tehát a „tartamosság”, amely az erdőgazdálkodás lényege, elsődleges nemzetgazdasági célja. Az erdőgazdálkodás reformját erre az elsődleges célra kell alapozni.

A „tartamosság” előtérbe helyezése ugyanis megőrzi az erdővagyonot anélkül, hogy a jelen társadalom fosztaná meg az arányos tőkehozadéktól. Nem a tőkét akarjuk felhalmozni a jövő generáció számára, csupán a tőke jövőbeni hozadékát (kamatát) akarjuk mai beavatkozással fenntartani vagy lehetőleg növelni. Ez még akkor is hosszú távú társadalmi kötelesség, ha adott időszakban és helyen az ehhez szükséges befektetések nagyobbak a pillanatnyi hozadéknál. A mai érdekviszonyok negatív hatásainak kivételése a több évtizedes jövőre, súlyos társadalmi bűn. A „tartamosság” kiemelését erősíti, hogy ez megfelel egyúttal az erdő környezetvédelmi szerepének is.

Azt is deklarálni kell, hogy az „erdőföld” nem „termőföld”, mint ahogy a nyílt színi bánya, az ipari üzem, a kórház stb. által elfoglalt földterület sem termőföld. Nem kell tehát azzal azonos tulajdoni szabályokat hozni.

Mivel az erdőgazdálkodás kiemelt célja nem azonosítható más ágazatokéval, logikus követelmény a különleges eszközrendszer. Az erdőgazdálkodás illeszkedését a gazdaságirányítási rendszerbe sem a nyersanyag-kitermelés, sem a környezetvédelem eszközrendszere nem biztosíthatja. Az illeszkedés éppen akkor lesz jó, ha az ágazat specialitásaira építjük. Ezért külön kell elemezni az erdőgazdálkodás

- jövedelemviszonyait és
- tulajdonosi érdekviszonyait.

II. Az erdőgazdálkodás jövedelemviszonyai

1. Az erdőgazdálkodás jövedelme függ termékeinek mennyiségétől és minőségétől, valamint a piaci viszonyoktól függő árbevételétől. Ha csak a legfontosabb tényezőket emeljük ki.

A termékek — itt elsősorban az erdei választékokra gondolunk — átlagosan jó munka feltételezésével, a termőhelyi viszonyoktól függenek.

Az erdőgazdálkodásban a termőhelyi adottságok hatása az évtizedek alatt felhalmozódott fában halmozottan jelentkezik. Az erdőgazdálkodás ugyanakkor nem tudja befolyásolni a rövid távú hozadéktermelő képességet a tudomány és a technika eszközeivel, mint a mezőgazdaság. Ezért — már az átlagosan versenyképes erdőgazdálkodás esetében is — a kedvezőtlen természeti adottságok között gazdálkodók nem érdekeltek az erdőgazdálkodásban.

Ha az erdőtőke hozadéktermelő képességének folyamatos fenntartása az elsődleges társadalmi cél, akkor — bármilyen tulajdoni, szervezeti és szabályozórendszerbe illeszkedne is — az államnak érdekelttséget kell teremtenie a kedvezőtlen adottságú erdőgazdálkodás számára. Ez történhet külső, pótlólagos forrásból, de a különbözeti járadék progresszív adóztatása és újraelosztása útján is. A beavatkozást itt fokozni, illetve finomítani kell az állami gazdaságirányítás visszavonulása, a piacgazdaság erősödése esetében is.

2. A világgiazi faárak „centrumát” döntő súllyal a gazdaságilag elmaradott és ezért kizsákmányolt térségekben végrehajtott erdőirtásokból, őserdő-kitermelésekből származó fanyersanyag határozza meg. Ez az árcentrum nem fedezi a magas árú munkaerővel dolgoztató fejlett térségekben folyó, növekvő tőkeviszapótlást igénylő „tartamos” erdőgazdálkodás költségeit. Ezért például az erdőgazdálkodásban mindig is élenjáró NSZK-ban az erdőterület egyharmadát birtokló állami erdőgazdaság évtizedek óta veszteséges; a magánerdők esetében pedig egyértelmű, hogy az erdő átlagosan a befektetett tőkét versenyképesen nem téríti. Ilyen körülmények között az erdészeti gazdaságpolitika három út közül választhat;

- védővámokkal az importfát a hazai költségek szintjére emeltetni;
- a mezőgazdasághoz hasonlóan, állami támogatást kérni;

— a társadalom számára nélkülözhetetlen erdő fenntartásáért ellenszolgáltatást követelni.

Az első megoldás a nemzetközi piacon szerkezeti torzulásokra vezet. A második esetben az adófizetők tiltakoznak az olyan gazdasági tevékenység ellen, mely nem versenyképes. A harmadik irány a helyes, mert szükségessége az állampolgár számára nélkülözhetetlen tevékenység ellenszolgáltatásáról. A nyugat-európai országok közadóként hajtja be az állam. Nagyon fontos, hogy világossá tegyünk, hogy itt nem az erdőgazdálkodás támogatásáról van szó, hanem a társadalom minden tagja számára nélkülözhetetlen tevékenység ellenszolgáltatásáról. A nyugat-európai országok erre az útra léptek, különösen a környezeti károk miatti, tömeges erdőpusztulás sokkoló hatására.

Magyarországon a világgiazi faárszint és az eltorzított bérszint közötti rés következtében (a viszonylagosan kedvező fakeslet mellett) az erdőgazdálkodás az elmúlt öt évben versenyképes volt. A bérek fokozatos terhelése, a bérrendszer várható reformja azonban a piaccgazdaság nemzetközi normáit várhatóan megteremti, és így a kimagaslóan magas élömunka-arányú erdőgazdálkodás hamarosan törvényszerűen elveszíti versenyképességét. Erre rendszerileg fel kell készülni. A környezetvédelmi alaptól elkülönítetten, külső forrásból is táplálni kell az erdőtöke befektetési pénzalapját. Erre bármilyen tulajdoni, szervezeti és szabályozórendszerben szükség van, ha a világgiazi illeszkedésünk megfelelő szintre jut. A hazai erdőpusztulás ezt az igényt itt is előrehozza, sürgeti, mert a fahozadék jövedelmezőségét számottevően rontja.

III. Az erdőgazdálkodás tulajdonosi érdekviszonyai

Az erdőgazdálkodás tartamossága, a hozadék egyenletessége nem az egyetlen lehetséges gazdálkodási cél. Elvileg és a gyakorlatban is háromféle cél lehetséges:

- Tőkeáthelyezés nagyobb hozadékot adó területre, működő vagy banktőke formájában. Ilyenkor a már piacképes választékot adó faállományt kitermelik, a belőle származó jövedelmet máshol fektetik be. A visszamaradó erdőterület hosszú időre elértéktelenedik.
- Tőkefelhalmozás. Akkor sem termelik ki a faállományt, amikor már lehetséges lenne. Oka lehet: nem fatermesztés az elsődleges cél, vadászat vagy más, üdülési, hobbitérület stb. A társadalom indokolt esetben se jut hozzá a fatermeszhez. Nyugaton egyre gyakoribb, főként, ha a tulajdonos nem az erdőből él. Az erdő presztízsvagyonná válik. Kényszerű tőkefelhalmozás folyik azoknál a magánbirtokosoknál, ahol a fakitermelésre szükségszerűen csak nagy megszakításokkal kerülhet sor, mert az erdőterület kicsi.
- Az egyenletes tőkehozadék kitermelése, a tartamosság elvén alapuló gazdálkodás.

A tulajdonviszonyok lényeges hatást gyakorolnak arra, hogy a fentiek közül melyik forma alakul ki. A magántulajdon hatása lényegesen eltérő lehet a kis vagy nagy területű erdőbirtoknál, ill. a társasági tulajdonnál.

A kis erdőbirtokkal rendelkező tulajdonos nem tudja erdőgazdálkodását a folytonos tőkehozadéokra építeni, hiszen 30—140-szer akkora terület kell ehhez, mint amekkorán évente arat. Ez esetben, vagy a pillanatnyi vagyoni érdekei szerint aknázza ki az erdőt, vagy a lehetőség legvégső határáig igyekszik felhalmozott erdővagyonát megőrizni, mivel nem ebből él.

A társadalom számára kívánatos, tartamos erdőgazdálkodáshoz tehát egy minimális terület szükséges, ezért a legfejlettebb erdőgazdálkodás minden változatában az állam közvetve vagy közvetlenül akadályozza az erdőterület felaprózását és ösztönzi az apró területek egyesítését (közös vagyonkezelés, szövetkezet, társaság stb.). Az erdők tulajdonosi szétosztása ellentétes a mai történelmi folyamattal, a kiemelt társadalmi céllal, a tartamossággal.

Ha az előzőeket nem fogadnánk el és ragaszkodnánk az erdők szabad tőkepiacához, akkor helyrehozhatatlan torzulások keletkeznének. Előre jelezhetők: egyrészt a vágásérett állományokra korlátozódó piac, amely az egy-egy tulajdonos birtokában levő erdők állománystruktúráját eltávolítja a kívánatostól, másrészt a magántulajdonú zöld környezet, amely az ország fahozamát csökkenti és a társadalomban ellenérzést vált ki.

A magántulajdonú nagy erdőbirtok — nagyságánál fogva, a „tartamosság” elsődlegességével biztos megélhetést nyújthat jelenlegi tulajdonosának és utódainak is. Itt a társadalom és az egyén érdeke jellemzően egyezik.

Ezzel szemben a társasági tulajdon vagyonérdekeltsége nem azonos sem az örökösödő magántulajdonú, sem a társadalmi érdekkeltséggel. Történelmi példák és sok-sok rontott erdő bizonyítja a részvénytársaságok, közbirtokosságok gazdálkodási hibáit. A magántulajdonú vagyon megőrzése, végtelen időhorizontú bővítése helyett itt a tőkehozadék versenyképessége a legfőbb motiváció kapitalista viszonyok között is. A tulajdonosok társasága a tőke leggyorsabb megtérülését keresi, nem kötődik az adott működő tőkéhez, az erdőhöz.

Ezen okok miatt a társasági vagyonfelosztás nem céiravezető az erdőgazdálkodásban.

Bármilyen tulajdonú erdőt lehet bérlővel is kezelteni, ami semmiben sem különbözik attól, amikor állami tulajdont vállalatok kezelnek. Mindkét esetben a mai eredményekben érdekelték és a távlati társadalmi érdeknek nem lehet hatása, akár tőkés, akár szocialista rendszerről van szó.

Evszázados tapasztalat, hogy a nem vállalkozásba kiadott állami tulajdon jellemző érdekelttsége a tartamosság.

Sokszor felmerül a kérdés, hogy egy mai magyar állami erdőgazdaság szakszemélyzete miért nem teszi ugyanazt, amit korábban Eszterházy herceg vagy a korábbi kincstár, vagy a mai nyugatnémet állam vagy nagybirtokos alkalmazottai. A válasz egyszerű: a menedzserek a kenyéradó érdekét képviselik, mert egzisztenciájuk ettől függ. Így volt ez régen, így van ez most is. Ez természetes. Akkor a tulajdonos vagyonérdekeltsége hatott. Ma, Magyarországon, az állam „haszonbérbe” adta az erdőt a szakszemélyzetnek, és — mint versenyző vállalkozót — a mai hozadék minimalizálásában tette érdekeltté, míg a tőke kizsárolása ellen csak korlátokat állított. A következetesen ható és erősödő gazdasági érdekelttség azonban 20 év alatt kikezdi a korlátokat, esetleg még a szakmai etikát is. A hiba a nemzetgazdaság tulajdoni és érdekviszonyaiban alkalmazott egysíkúság, voluntarizmus volt.

Szólni kell még a vagyonkezelés esetéről, amely bármelyik tulajdonformánál előfordulhat. A vagyonkezelő a tulajdonosi jogokat gyakorolja.

Az állami tulajdonú tőkének független vagyonkezelő szervezetekre bízása ma a vagyonérdekeltség megoldásának egyik, előtérben levő változata. Ez a vagyonkezelő nem kötődne a működő tőke jellegéhez (ágazathoz, tevékenységhez), hanem éppen abban érdekelt, hogy a tőkét — versenyeztetéssel — oda áramoltassa, ahol annak a legnagyobb a hozadéka. Ez a korlátos természeti erőforrások kezelésére nem alkalmas forma. A természeti erőforrásokra specializált vagyonkezelő szervezeteket indokolt létrehozni, ahol éppen az a cél, hogy a tőke jellegének megfelelő társadalmi érdek kerüljön előtérbe, és ennek teljesülése legyen a vagyonkezelő személyes érdekelttsége.

Vita tárgyát képezheti, hogy a föld, amelyen a faállomány áll, a tulajdonos rész-tulajdona, a földet és a faállományt egyesítő folytonos (tartamos) hozadékú erdő-tőkének a tulajdonos területén keletkező aktuális hozadékrésze ugyancsak a földtulajdonost illeti, de az erdőtőke egésze felett a vagyonkezelő rendelkezik.

IV. Következtetések

A tulajdonviszonyok és az ezzel összefüggő érdekelttség felülvizsgálata és (esetleg) újrarendezése a reform során elkerülhetetlen. Nem szabad azonban megismétlődni annak a szemléletbeli hibának, amely más ágazatok tapasztalatai alapján kialakított elveket úgy alkalmazza az erdőgazdálkodásban, hogy figyelmen kívül hagyja sajátosságait. Pedig ezek a sajátosságok és a velük összefüggő tapasztalatok esetenként egészen más megoldást indokolnának.

1. Az erdőgazdálkodás társadalmi kiemelt célja a tartamos gazdálkodás, az erdő-tőke hozadékának folyamatos fenntartása. A „Földtörvény” és az „Erdőtörvény” korszerűsítése kapcsán tudatosítani kell, hogy az erdővel borított földrészlet olyan lekötött eszköz, amely önmagában nem működőképes (mint egy gépalkatrész), csak abban a nagy területi rendszerben, amely a tőkehozadék végtelen folytonosságát, a „tartamosságot” biztosítja. Ezért az erdővel borított földrészletek adásvételét csak a tulajdoni koncentráció irányába szabad megengedni, illetve kell elősegíteni.

2. Egy gazdálkodórendszeren belül nem szabad szembeállítani a személyes érdekelttséget az erdőtőke jelenlegi hozadékának kiaknázásában (a tartamossággal). Az erdővagyon kezelőjének személyes érdekelttsége a vagyon, a tőke tartamos hozadéka fenntartásában, ill. növelésében legyen.

Az erdővagyonot — az általános iránytól eltérően — egyre nagyobb mértékben ki kell vonni a versenyző vállalkozók döntési köréből:

a) Az 1. és 2. pontnak magántulajdonú, nagy erdőbirtok megfelel. Ilyenek életre hívása kétféle módon történhet:

- Azoknál az erdőknél, amelyek korábban is magántulajdonban voltak, birtokba helyezhető a régi tulajdonos vagy örököse.
- Kiszemelt személyek magántulajdonába is adható az állami erdő.

Mindkettő súlyos politikai döntést igényel, melynél a pszichológiai tényezőket nem lehet figyelmen kívül hagyni. Sikerük kétséges.

b) Szervezetileg elválasztható az erdőtőkével folyó gazdálkodás, az abból származó jelenlegi hozadék hasznosításától (vagyonkezelő szervezet). Ez esetben a hozadékhasznosításban korlátlanul érvényesülhetnek a piacgazdaság törvényszerűségei, a szabad vállalkozás lehetőségei.

3. Erősíteni kell az erdővagyonba történő állami beavatkozás törvényességét és a központi pénzügyi beavatkozásokat. Ez utóbbin belül:

- külső forrásból is hozzá kell járulni a társadalom számára nélkülözhetetlen erdő fenntartásához, a környezeti károk kivédéséhez, az erdővagyon későbbi hozadékának növeléséhez,
- a természeti feltételek különbségéből származó különbözeti járadékot az ediginél nagyobb mértékben kell újra elosztani.

4. Mindez azt jelenti, hogy az erdőgazdálkodás sajátosságai olyan mértékűek, hogy a társadalmi cél megvalósítása csak független irányító szervezettel valósítható meg. Tárcán belül egy, közvetlenül a miniszternek vagy miniszterhelyettesnek alárendelt, mindenki mástól függetlenített, az ágazat sajátosságai szerint gazdálkodó szervezet megnyugtató módon oldhatná meg az ágazat problémáit.

Befejezésül szeretném hangsúlyozni, hogy feltétlenül külön kell megvizsgálni a tsz-ek erdeit, a faültvényeket és a magántulajdonba kerülő erdők esetét. Ezek elemzésére az anyag nem tért ki. Ezt sürgősen pótolni kell.

Ugyancsak szükséges megvitatni azt is, hogy valamely erdőterület milyen feltételekkel szolgálhat kölcsön fedezetűül.

Budapest, 1989. július hó

Közreadta: DR. HERPAY IMRE

Az erdei fák genetikai változatossága a legfontosabb előfeltétele annak az alkalmaszodóképességnek, amellyel a különböző tényezők sokoldalú befolyásával jellemzett környezethez igazodnak. Az erdészeti növénynevelés kötelessége, hogy ezeket a variációkat figyelembe vegye és hasznosítsa. A hesseni erdészeti kutatóintézetben kidolgoztak a magtermelő plantázások létesítése és a többklónú fajták összeállításánál során egy olyan gyakorlati eljárást, amely lehetővé teszi a szelekció előnyeinek a hasznosítását anélkül, hogy a változatokkal megalapozott fatermési stabilitást veszélyeztetné. Európában az eddig végzett egyklónú monokultúrák a fatermési lehetőségeket bizonytalanná tették. A populációnemesítés várhatóan kevesebb bizonytalanságot okoz. A magtermelő plantázások létesítéséhez Hessenben az utóbbi 25 év folyamán átlagosan 50—100 plusz fa oltványát használták fel. Többklónú fajtákat állítottak elő. Ezek a klónkeverékek lehetővé teszik a genetikai változatosság fenntartását. A kelet-poroszországi késői lucfenyőfajta például 110 klónból áll.

A jövőben csökkenteni kell a genetikai változatosság elszegényesedését azáltal, hogy a kevés klónú szaporítóanyag helyett a „vizsgált” és gazdag génkészletű szaporítóanyagot használjuk fel. Jó lehetőséget ígérnek a foltosan felújult bükkfiatalosok arra, hogy az üres foltokat „vizsgált” magból vagy többklónú fajtából származó szaporítóanyag felhasználásával újítsuk fel.

(AFZ, 1988., 49. Ref.: dr. Solymos R.)